

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В наукових дослідженнях та практиці управління радянських часів широке застосування мала категорія «потенціал» та її різновиди: народногосподарський, економічний, аграрний, ресурсний, виробничий, науково-технічний тощо. Більшість з них не втратили своєї актуальності й в нових умовах. Однак ринкові трансформації вимагають перегляду та уточнення їх змісту. З появою нових видів потенціалу і, зокрема, фінансового, постала об'єктивна необхідність розробки теоретичних та практичних аспектів цієї категорії. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управління фінансами сільськогосподарських підприємств, до предметної сфери якого належить категорія «фінансовий потенціал», отримали свій теоретико-методологічний базис завдяки фундаментальним науковим доробкам таких видатних мислителів аграрної економічної науки як В. Андрійчук, М. Дем'яненко, О. Гудзь, М. Кропивко, Ю. Лупенко, М. Малік, О. Могильний, Б. Пасхавер, П. Саблук, А. Чупіс, О. Ульяновченко. Їх результати є основою сучасної парадигми управління фінансами суб'єктів господарювання галузі. Одночасно існує певний дефіцит наукових розробок з питань формування, розвитку та використання фінансового потенціалу вітчизняних агроформувань, що враховують специфіку та індивідуальні умови їх діяльності.

Обґрунтування теоретичних основ визначення та оцінки фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Будь-якій технології управління іманентні такі елементи як визначення цільових параметрів, оцінка їх досягнення, аналіз причинно-наслідкового впливу різних чинників, планування й прогнозування трансформації та майбутнього стану об'єкта. У зв'язку з цим, управління фінансовими ресурсами підприємства потребує ідентифікації та якісної і кількісної оцінки фінансової складової діяльності підприємства, що характеризує не тільки досягнутий рівень, а і його фінансові перспективи. Найбільшою мірою цим вимогам відповідає комплексне поняття «фінансовий потенціал підприємства». Таке розуміння витікає з дослідження його економічного змісту та структури.

Відправною точкою дослідження є з'ясування змісту цієї економічної категорії. Аналіз показує, що в економічній науці відсутнє чітке та однозначне її трактування. Найбільш типовою є позиція, згідно з якою фінансовий потенціал – це характеристика фінансового стану та фінансових можливостей підприємства. При цьому кількісно фінансовий потенціал характеризується показниками ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, внутрішньофірмової ефективності, прибутковості, рентабельності та інвестиційної привабливості.

Дана інтерпретація фінансового потенціалу чітко детермінована до історичного аспекту діяльності підприємства. Тобто, він розглядається як наслідок чи результат певних минулих подій. І хоча у визначенні присутнє посилення на фінансові можливості підприємства, однак подальше розкриття кількісних характеристик фінансового потенціалу однозначно свідчить про ретроспективність підходу. Він, на нашу думку, дещо обмежений, оскільки розмиває контури та параметри кількісного визначення. Цим самим позбавляючи практику управління фінансами підприємства прийнятних методів та інструментів впливу на його формування, використання й розвиток. Беручи до уваги те, що наведені групи фінансових коефіцієнтів у спеціальній літературі традиційно відносять до характеристики фінансових результатів та фінансового стану підприємства, можна припустити, що саме вони для вказаних авторів і є складовими елементами фінансового потенціалу.

Інша не менш значна частина дослідників пов'язують потенціал підприємства з його ресурсними можливостями, а його предметною складовою виступає обсяг доступних потенційних джерел формування фінансових ресурсів. На нашу думку, таке визначення не досить повне, оскільки наявність певних ресурсів не гарантує ревалентного результату їх використання.

Проаналізовані погляди представляють найбільш характерні підходи до розуміння змісту терміну, хоч і не вичерпують всі існуючі точки зору. В кожному з них виділяють дві специфічні ознаки фінансового потенціалу суб'єктів господарювання: а) сукупність фінансових можливостей, пов'язаних з ним; а) фінансовий стан підприємства. Що однією його конститутивною ознакою, на наш погляд, має бути можливий результат. Виходячи з цього ми формуємо сутності фінансового потенціалу як спроможність підприємства генерувати позитивні чисті грошові потоки в обсягах, адекватних його фінансовому стану.

Таке розуміння дає можливість по-новому підійти до побудови системи управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств, яка більш повно враховує особливості їх фінансової діяльності. Забезпечення певного рівня генерації чистих грошових потоків виступає в цій системі як цільова функція формування, використання та розвитку фінансового потенціалу.

Важливим системоутворюючим елементом фінансового потенціалу є фінансовий стан підприємства. Оскільки останній – це багатоаспектне явище і має різні форми прояву, то й погляди науковців істотно варіюють. Узагальнюючи їх, ми виділили чотири підходи до його визначення.

Перший. Розглядає фінансовий стан як структурний елемент економічного, у тому числі й фінансового, потенціалу підприємства. Другий. Визначає його з погляду наявності та структури активів, виділяючи в їх складі найбільш ліквідні, тобто фінансові ресурси, а також джерела їх формування. Третій. Характеризує з точки зору фінансової конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості підприємства. Четвертий. Інтерпретує фінансовий стан з аналітичних позицій, розглядаючи його як певну систему показників на основі фінансової звітності суб'єктів господарювання.

Практично жоден із цих підходів не зустрічається в чистому вигляді. Значною мірою проблема фінансового стану розглядається з позицій аналізу і для її опису використовуються вимірники та індикатори, рекомендовані цією науковою дисципліною. Одночасно у рамках кожного підходу застосовується система показників, склад якої досить суттєво варіює.

Результати проведеного аналізу основних чинників впливу на формування фінансового потенціалу свідчать, що тенденції їх зміни мають неоднозначний характер. Це ставить завдання інтегрувати та представити у прийнятному для огляду, аналізу та інтерпретації вигляді наявну аналітичну інформацію.

Емпіричний аналіз літературних джерел дав можливість встановити, що існують три концептуальні підходи до методики оцінки потенціалу. Ресурсний, який розглядає його як певний досягнутий рівень наявних фінансових ресурсів, або як сукупність та комбінацію останніх і джерел їх формування. Результативний, що визначає фінансовий потенціал підприємств за спроможністю генерувати певний обсяг чи рівень позитивного результату. Результативно-ресурсний, який у різних варіаціях комбінує методичні інструменти обох попередніх концептуальних підходів. З нашої точки зору, найбільш продуктивним є результативно-ресурсний підхід.

Існує значна кількість обґрунтованих науково та апробованих на практиці методів розрахунку різних видів потенціалу підприємства: вартісної оцінки його елементів, нормативний (індикативний), індексний, ресурсно-регресійний, пріоритетної оцінки ресурсів тощо. Для кожного методу притаманні як позитивні, так і негативні сторони. Суттєво вирізняється і частота використання окремих методів. Узагальнюючи характеристики окремих методик, ми дійшли висновку, що для оцінки фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств доцільно синтезувати окремі елементи найбільш уживаних з них. Пропонуємо наступний алгоритм розробки методики такої оцінки (рис. 1).

Формування системи показників, на нашу думку, повинне здійснюватись на основі таких принципів: об'єктивності, тобто існування конкретного елемента, а не використання замість нього субститутів; істотності впливу на результативну ознаку; причинності та залежності, тобто наявності очевидного або емпірично встановленого зв'язку між фінансовим потенціалом та формуючим його чинником; кількісного виміру, тобто наявності для оцінки інформації та можливості її математичної формалізації і інтерпретації.

Вибір показників здійснюється на основі емпіричного аналізу та результатів оцінки фінансового стану підприємств. При цьому, в нашому випадку, перевірялась робоча гіпотеза про те, що, по-перше, галузева специфіка їх фінансової діяльності вимагає індивідуального підходу до селекції вимірників фінансового стану. І, по-друге, не лише останні впливають на спроможності суб'єкта господарювання генерувати позитивні чисті грошові потоки.

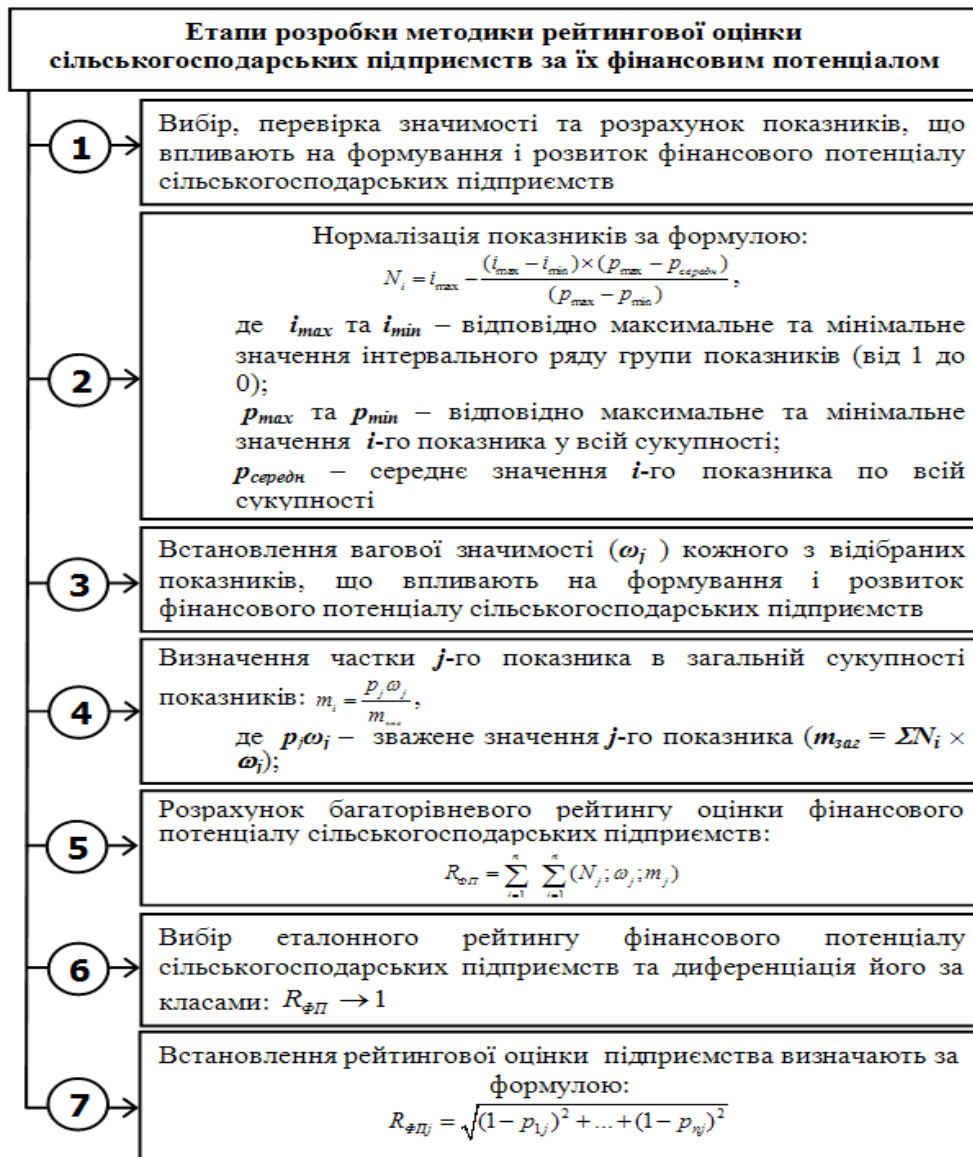

Рис. 1. Алгоритм розробки рейтингової оцінки сільськогосподарських підприємств за рівнем фінансового потенціалу

Нормалізація показників проводиться з метою встановлення їх межових значень при диференціації на класи. При використанні динамічних рядів зведених даних процедура нормалізації здійснюється на етапі їх розрахунку. Крім того, окремі фінансові вимірники мають встановлені критерії прийнятності, які розкривають їх межові величини. В цьому випадку при визначенні граничних значень окремих класів слід враховувати рекомендовані в науковій літературі нормативи прийнятності фінансових коефіцієнтів.

Для встановлення важливості та вагової значимості окремих чинників впливу на спроможність генерувати чисті грошові потоки використовуються методи регресійного аналізу. Виходячи з тісноти зв'язку, методом розстановки пріоритетів встановлювалась величина бальної оцінки та її диференціація між класами для окремих чинників, що характеризує його відносну значущість порівняно з іншими чинниками. Загальні результати рейтингування відповідно до запропонованого нами алгоритму наведено в табл. 1 та 2.

Таблиця 1

Критерії оцінки сільськогосподарських підприємств за рівнем їх фінансового потенціалу

Показник для оцінки фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств	Межі інтервалу	Бали
Коефіцієнт швидкої ліквідності	< 1,0	0
	1,0 – 1,5	10
	1,6 – 2,0	15
	> 2,0	25
Коефіцієнт кредиторської заборгованості	< 0,5	0
	0,5 – 0,26	10
	0,25 – 0,20	15
	> 0,2	25
Коефіцієнт мобільності	< 0,2	0
	0,2 – 0,35	10
	0,36 – 0,5	15
	> 0,5	25
Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів	< 0,75	0
	0,75 – 0,51	10
	0,50 – 0,25	15
	> 0,25	25
Коефіцієнт автономії	< 1,5	5
	1,5 – 1,1	10
	1,0 – 0,5	17
	> 0,5	25
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	< 0,20	25
	0,20 – 0,35	30
	0,36 – 0,5	40
	> 0,5	50
Частка грошових розрахунків у загальному обсязі виручки від реалізації	< 0,55	25
	0,56 – 0,65	30
	0,66 – 0,75	40
	> 0,75	50
Коефіцієнт забезпечення власними коштами	< 0,1	25
	0,1 – 0,35	30
	0,36 – 0,5	40
	> 0,5	50
Частка фінансових ресурсів в загальному обсязі оборотних активів підприємства	< 0,1	25
	0,1 – 0,175	30
	0,176 – 0,25	40
	0,25	50
Частка грошових коштів та їх еквівалентів в структурі фінансових ресурсів	< 0,1	50
	0,1 – 0,175	60
	0,176 – 0,25	75
	> 0,25	100

Таблиця 2

Рейтинг сільськогосподарських підприємств за рівнем фінансового потенціалу

Рейтинг	Сума балів
Низький	Менше 190
Нижче середнього	190 – 269
Середній	270 – 370
Високий	Більше 370

Нормальне функціонування та економічний розвиток сільськогосподарських підприємств потребують формування адекватного фінансового потенціалу. Обґрунтована методика дозволяє інтегрувати різноманітні і часто різнонаправлені за напрямом зміни показники, представити їх у легко оглядовій і прийнятній для інтерпретації формі. Вона розширює можливості для більш якісного і надійного аналізу та прогнозування діяльності сільськогосподарських підприємств, кількісного виміру його фінансових перспектив.